

Επέκταση Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου: Διεθνής ανοιχτός αρχιτεκτονικός διαγωνισμός ή κλειστός διαγωνισμός με γραφεία του εξωτερικού

Θεώνη Εάνθη - 19/03/2022

Ο αποκλεισμός των Ελλήνων αρχιτεκτόνων

Η απόφαση του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού να πραγματοποιήσει το εμβληματικό έργο της επέκτασης του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου χωρίς τη διενέργεια Διεθνούς Ανοιχτού Αρχιτεκτονικού Διαγωνισμού -ως οφείλεται σε έργα αυτής της σπουδαιότητας και απαιτείται και από τη νομοθεσία-, βρίσκει αντίθετο τον αρχιτεκτονικό κόσμο της χώρας.

Ο αποκλεισμός των Ελληνικών Αρχιτεκτονικών γραφείων και «η επιλογή τουλάχιστον δέκα (10) αρχιτεκτονικών γραφείων του εξωτερικού, που θα προσκληθούν να υποβάλουν αρχιτεκτονικό προσχέδιο έναντι οικονομικής αμοιβής, με την υποχρέωση συνεργασίας με ένα τουλάχιστον ελληνικό γραφείο ή ομάδα» (ΦΕΚ Β' 5352/18.11.2021), καθώς και **η μη δυνατότητα συμμετοχής σε ισότιμη βάση των**

Ελλήνων αρχιτεκτόνων, φανερώνουν τουλάχιστον ότι η πολιτεία δεν εμπιστεύεται τις δυνατότητες των αρχιτεκτόνων του τόπου μας προκειμένου να διαχειριστούν ένα έργο με υψηλά αστικά, περιβαλλοντικά, μουσειολογικά, αισθητικά ζητούμενα και θέματα ανάδειξης της πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Τούτο έχει επέκταση και στον χώρο της παιδείας, στις Αρχιτεκτονικές σχολές, στον τεχνικό κόσμο της χώρας αλλά και ευρύτερα στην κοινωνία.

Το 2017, η Κυπριακή δημοκρατία, μετά την κατάλληλη προετοιμασία, τη συνέργεια με φορείς και τον διάλογο με την κοινωνία, προκήρυξε Διεθνή Ανοιχτό Αρχιτεκτονικό Διαγωνισμό για το «Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Κύπρου», δύο φάσεων. Στην Α' φάση κατατέθηκαν 129 συμμετοχές από όλον τον κόσμο (με συμμετοχές και των γνωστότερων διεθνώς γραφείων). Η συμμετοχή στους διεθνείς Αρχιτεκτονικούς Διαγωνισμούς γίνεται με 10ψήφιο κωδικό, δηλαδή **ανώνυμα**, προκειμένου να αξιολογηθεί η καλύτερη πρόταση, υπέρ του δημοσίου συμφέροντος, με τη δέουσα αμεροληψία. Συστάθηκε 9μελής διεθνής κριτική επιτροπή με αντικειμενική επιλογή κριτών, μεταξύ αυτών ο Sir Peter Cook και ο Elias Zeggelis. Στη δεύτερη φάση προέκριναν 7 μελέτες. Είχαμε την τιμή να λάβουμε το Α' Βραβείο σε ένα εμβληματικό έργο, που αφορούσε όχι μόνο την ανάδειξη της Κυπριακής Αρχαιολογίας και των συλλογών της διεθνώς, αλλά και έναν ευρύ αστικό σχεδιασμό για την ανάπτυξη και προβολή της Λευκωσίας. Συνεργάστηκαν 22 μελετητικές ομάδες διαφορετικών ειδικοτήτων, σε 4 χώρες, για να ολοκληρωθεί η μελέτη ενός σύγχρονου Μουσείου που, εκτός των χώρων μόνιμης έκθεσης (7.500τμ), συμπεριελάμβανε σύνθετες λειτουργικές ενότητες (συνολικώς 27.700τμ) και υπαίθριες και αστικές διαμορφώσεις (23.000τμ). Από το τέλος του 2021, το έργο βρίσκεται σε δημοπράτηση, οδεύοντας στην υλοποίησή του.

Σήμερα, στη χώρα μας, δεν μπορούμε να συμμετέχουμε στον διαγωνισμό για την επέκταση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Έχουμε αποκλειστεί. Δεν είμαστε όμως εμείς το ζήτημα, αλλά σε εμάς πιστοποιείται αυταπόδεικτα ότι το πρόβλημα είναι ο τρόπος διεξαγωγής του διαγωνισμού. Δηλαδή, μπορούμε να υλοποιούμε Εθνικά Μουσεία σε ξένες χώρες, ενώ δεν μπορούμε να καταθέσουμε τις ιδέες, τις προτάσεις, αλλά ούτε και την τεχνογνωσία μας, σε ένα έργο σημαντικής Αρχιτεκτονικής και Πολιτιστικής βαρύτητας. Η διαδικασία αυτή αποστερεί τη δυνατότητα ισότιμης και ελεύθερης συμμετοχής. Βεβαίως θα είχαμε τη δυνατότητα να συμμετέχουμε ως «γραφείο εξωτερικού», αλλά μάλλον και τούτο θα μεγέθυνε εκθετικά τον προβληματισμό που καταθέτουμε. Και βέβαια αυτό ισχύει και για πολλούς άλλους άξιους Έλληνες Αρχιτέκτονες, που άλλωστε δεν στερούνται και διεθνών διακρίσεων. Δεν αφορά μόνο εμάς. Ταυτόχρονα, αποκλείει και τους νεότερους από το να καταθέσουν την οπτική τους για τη διαχείριση της Πολιτιστικής και Αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και για ζητήματα Δημόσιου και Αστικού χώρου.

Ο αποκλεισμός που έχει τεθεί, εμποδίζει τα ελληνικά και κοινοτικά μας δικαιώματα, όχι μόνο τα επαγγελματικά, αλλά και αυτά του υγιούς συναγωνισμού, της συμμετοχής χωρίς διακρίσεις και της ελεύθερης διακίνησης των ιδεών. Μας βρίσκει εξαιρετικά αντίθετους. Καθίσταται ελλιπής και μεροληπτική η παροχή συμβουλών προς τους φορείς, όταν δεν επισημαίνεται ότι η πρακτική των Αρχιτεκτονικών Διαγωνισμών είναι θεμελιώδης και συμβαίνει σε όλον τον κόσμο.

Στις σύγχρονες και ευνομούμενες κοινωνίες, για τέτοια έργα επιλέγονται οι ανοιχτές διαδικασίες διεθνών αρχιτεκτονικών διαγωνισμών, και προκαλούν παγκόσμιο ενδιαφέρον όχι μόνο για τα Αρχιτεκτονικά θέματα. Προάγουν ένα σύγχρονο περιβάλλον αξιοκρατίας και διαλόγου που ανοίγεται στην κοινωνία και στον αστικό χώρο, τόσο σε θέματα οργάνωσης, τεχνογνωσίας και διαχείρισης της ιστορικής κληρονομιάς, αλλά και σε άλλα ευρύτερα θέματα πολιτισμού, κουλτούρας, παιδείας, έκθεσης και μουσειολογίας, και το πώς αυτά προσεγγίζονται και νοηματοδοτούνται στη σύγχρονη εποχή.

Διαχρονικά και πλείστα είναι τα παραδείγματα από τη διεθνή πρακτική, όπου θεσμικά εμπιστεύονται τις διαφανείς αξιολογικές διαδικασίες.

Στη Γαλλία, προκηρύσσονται ανοιχτοί διεθνείς αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί για μεγάλα έργα και προκαλούν παγκόσμιο ενδιαφέρον. Και βέβαια ποτέ δεν έχει αποτολμηθεί ο αποκλεισμός των Γάλλων αρχιτεκτόνων από τους διαγωνισμούς. Σταχυολογικά, αναφέρουμε ότι ανοιχτοί διεθνείς διαγωνισμοί έχουν γίνει για την Tate Modern (επανασχεδιασμός του προγενέστερου σταθμού παραγωγής ενέργειας, και μετατροπή του στο σημαντικό Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης, 1994, Λονδίνο), την επέκταση του Εθνικού Μουσείου τέχνης Reina Sofia (1999, Μαδρίτη), την επέκταση του Εθνικού Μουσείου του Πράδο (Museo Nacional del Prado, 2016), το

Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης Guggenheim Helsinki (2015) και βέβαια το Νέο Αρχαιολογικό Μουσείο του Καΐρου “Grand Egyptian Museum”, με πολυπληθές ενδιαφέρον, 1557 συμμετοχές από 83 χώρες (2002). Τώρα, το 2022, διεξάγεται νέος διεθνής Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός για την επέκταση του μουσείου σύγχρονης τέχνης MAXXI της Ρώμης, μουσείου που είχε προκύψει άλλωστε από αντίστοιχη διαδικασία διαγωνισμού (1998).

Η διαδικασία που νόμιμα αρμόζει στην επέκταση του εθνικού αρχαιολογικού μουσείου, είναι η προκήρυξη ανοικτού διεθνούς διαγωνισμού και οπωσδήποτε η ισότιμη συμμετοχή των Ελλήνων αρχιτεκτόνων. Άλλωστε, η νομοθεσία (ΦΕΚ 2239/Β/31-5-2021) προβλέπει το θεσμικό πλαίσιο για διεξαγωγή αρχιτεκτονικού διαγωνισμού, ακόμα και αν υφίσταται χορηγία. Η δωρεά μελετών δεν συνιστά ούτε θεμιτό ούτε νόμιμο έρεισμα για την παράκαμψη ή την ακύρωση της νόμιμης διαδικασίας των ανοικτών αρχιτεκτονικών διαγωνισμών, πολύ περισσότερο αυτών που έχουν στόχο τη διεθνή προβολή του θέματος (ν. 2092/1992). Σχετ.Ανοιχτή Κοινή Επιστολή Συλλόγου Αρχιτεκτόνων (ΣΑΔΑΣ) και Συλλόγου Αρχαιολόγων (ΣΕΑ), <https://www.sadas-pea.gr/>

Σχετικά, η πρ. Υπουργός Πολιτισμού, Ελισάβετ Παπαζώη, χαρακτηριστικά αναφέρει: «Γιατί εκχωρήθηκε η διαδικασία του διεθνούς αρχιτεκτονικού διαγωνισμού προσχεδίων για το μεγαλύτερο Μουσείο της Ελλάδας, και ένα από τα σημαντικότερα του είδους του στον κόσμο, σε μια αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία (ΑΜΚΕ), που δεν διαθέτει καν τα χαρακτηριστικά ενός χορηγικού Ιδρύματος ή τα εχέγγυα ανάληψης ενός τέτοιου έργου; Σύμφωνα με το δημοσιευμένο Καταστατικό της, η Εταιρεία ιδρύθηκε στις 27.11.2020, με εταιρικό κεφάλαιο 10.000 ευρώ, οι σκοποί της δεν σχετίζονται με το έργο που αναλαμβάνει, οι δύο από τους τρεις εταίρους, μέλη του τριμελούς Δ.Σ. της εταιρείας, δεν διαθέτουν τεχνογνωσία ή εξειδίκευση σε θέματα πολιτισμού ή αρχιτεκτονικής (είναι στελέχη ναυτιλιακής εταιρείας, η μία διευθυντής με έδρα στον Παναμά και η άλλη νομικός με έδρα την Αγγλία), ο τρίτος εταίρος, ο κ. Θωμάς Δοξιάδης, διατηρεί γραφείο αρχιτεκτονικής τοπίου με έδρα την Αθήνα. Η δωρεά των 650.000 ευρώ, για ένα έργο που η υλοποίησή του θα υπερβεί ίσως και τα 150 εκατομμύρια ευρώ, δεν νομιμοποιεί την παράκαμψη των νόμιμων διαδικασιών και τη συνδιαχείριση της διενέργειας ενός ιδιότυπου αρχιτεκτονικού διαγωνισμού με μία μη Κερδοσκοπική Εταιρεία». Σχετ.Επιστολή πρ. Υπουργός Πολιτισμού, Παπαζώη Ελισάβετ: «Αλήθειες και ερωτήματα για το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο», <https://www.sadas-pea.gr/>

Με βάση τα παραπάνω, η κ. Υπουργός Πολιτισμού και Αθλητισμού μαζί με τη Διυπουργική Επιτροπή που συστάθηκε λόγω της πολυπλοκότητας του σχεδίου, οφείλουν άμεσα να ξανασκεφτούν όχι μόνο τυπικά, αλλά ουσιαστικά, το πώς λειτουργούν οι θεσμοί και οι πτυχές ενός σύγχρονου πολιτισμού και ενός ευνομούμενου κράτους.

Η Αρχιτεκτονική στις πόλεις μας αλλά και στον δημόσιο βίο υποβαθμίζεται. Δεν προσκαλείται για τις ευεργετικές και υγιείς δρώσες δυνάμεις της, αλλά ανασύρεται κατά περίπτωση σαν σκηνικό που δικαιώνει ή προβάλλει άλλες σκοπιμότητες. Με τον ίδιο τρόπο αντιμετωπίζονται σε αυτή την περίπτωση και οι Έλληνες Αρχιτέκτονες, σαν «παρακολουθήματα» των ξένων γραφείων. Είναι ένα περίεργο μείγμα ελληνοφοβίας και ξενολατρίας, σύνδρομα που νομίζαμε ότι είχαμε ξεπεράσει. Θυμίζει δε ισχυρισμούς άλλων εποχών, που, επειδή «δεν προστατεύαμε τον πολιτισμό και τα αρχαία μας, θα έπρεπε να τα φυλάξουν έτεροι για εμάς».

Τα μεγάλα οράματα για τον πολιτισμό δεν είναι ούτε Real Estate ούτε «χορεία» ολίγων. Πόσο μάλλον στους δύσκολους καιρούς που διάγουμε. Αφορούν στο σύνολο την κοινωνία και τη δημόσια περιουσία. Για να έχουν ουσία τα περί αξιοκρατίας, αριστείας, διαφάνειας και συμμετοχής, και να μην αντικατασταθούν με απαξία και αποκλεισμούς προς ό,τι πολυτιμότερο έχουμε, τον πολιτισμό μας.

Και, βέβαια, απαιτούμε για το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο της χώρας να ακολουθηθούν διαδικασίες, σύμφωνες και με το πνεύμα και την ιστορία που διηγούνται και οι συλλογές που στεγάζει, όπως η συμμετοχή και η διεπαφή, η ελεύθερη σκέψη και η δημιουργία, διαχρονικά αγαθά και επιτεύγματα που ακόμα συγκινούν και προκαλούν το ενδιαφέρον του σύγχρονου κόσμου.

Θεώνη Ξάνθη

Αρχιτέκτων Μηχ. ΕΜΠ Αναπλ. Καθηγήτρια ΔΠΘ xza-architects